

Felip Pedrell i la música religiosa. La seva relació amb el monestir de Montserrat

DANIEL CODINA

Amb aquesta nota voldria deixar constància de la relació que, durant un temps, s'establí entre el mestre Felip Pedrell i dos monjos de Montserrat especialment vinculats amb la reforma de la música religiosa (polifonia i cant gregorià), i amb la preocupació quasi obsessiva, per part de Pedrell, pel tema del nacionalisme musical i, com a conseqüència, de la música popular.

Aquesta relació s'ha pogut establir gràcies a la correspondència que s'ha conservat en els arxius de Montserrat i del fons Pedrell de la Biblioteca de Catalunya, amb el complement d'alguns treballs publicats per Pedrell o relacionats amb ell mateix. La relació de Pedrell amb Montserrat va tenir lloc, sobretot, a través de dos monjos músics: el P. Manel Guzmán (1846-1909) i el P. Gregori Suñol i Baulenas (1879-1946)¹.

1. Pedrell i el P. Manuel Guzmán

El P. Guzmán va entrar a Montserrat per fer-s'hi monjo el novembre de 1888, essent ja sacerdot i havent exercit en diferents llocs de la península com a organista i mestre de capella. En l'última etapa abans d'anar a Montserrat, ho era de la catedral de València, la seva terra. La seva relació amb Pedrell, que va arribar a ser una autèntica amistat personal mútua, començà el 1887

¹ La correspondència que hem trobat queda establerta de la manera següent: a l'arxiu de Montserrat només es troben cinc cartes de Pedrell al P. Suñol; de les adreçades al P. Guzmán no n'hem trobat cap: probablement s'han perdut. Al fons Pedrell de la Biblioteca de Catalunya resten unes quaranta-cinc cartes de Guzmán —Joan Baptista, de nom de bateig i Manuel Maria de nom de monjo— a Pedrell, les quals abracen el període que va del 1887 al 1909, poc abans de morir Guzmán, a més d'alguns papers solts o escrits que Pedrell li havia encomanat, i onze cartes i dues targetes postals del P. Suñol que van del 1909 al 1921.

(un any abans de fer-se monjo, arran de la publicació, per part de Guzmán i per indicació i instigació del Sr. Barbieri, d'una part de l'obra musical de Joan Baptista Comes, mestre de capella de la Catedral de València al segle XVII. Aquest fet va portar Guzmán a interessar-se per l'arxiu musical de la Catedral i pels mestres de la Seu valenciana, temes d'interès també de Pedrell en els seus treballs de recerca i de documentació sobre la música i els músics espanyols. Referent a aquest tema de Comes, es conserven en el fons Pedrell unes notes autògrafes de Guzmán, redactades el dia 4 de febrer de l'any 1895 per petició del Mestre Pedrell, «Sobre la restauración de la música del Maestro Comes»². Tot plegat, fa que Pedrell i Guzmán facin causa comuna a favor de la restauració de la polifonia religiosa antiga, prototipus de l'autèntica música d'església, per tal de bandejar dels temples cristians la música «profana» operística a l'estil de Rossini. En una carta del 27 d'octubre del 1896, Guzmán recomana a Pedrell el jesuïta P. Cervós, entusiasta de la música religiosa «y por lo tanto, doctrinario nuestro». Aquest apostolat musical va portar Guzmán, al llarg de la vintena d'anys que va dirigir l'Escolania de Montserrat —malgrat les dificultats amb què es va trobar i de les quals es fa ressò aquesta correspondència—, a canviar bona part del repertori musical habitual que s'havia implantat a Montserrat durant el segle XIX: obres del P. Narcís Casanoves (1747-1799) —«Qué obra tan magnífica», li van fer escriure els Responsoris de Setmana Santa—, més tard obres dels polifonistes Palestrina, Victoria i Comes, i autors de l'escola Ceciliania; desterrant així, de mica en mica, les obres de mal gust de Bartomeu Blanch, director de l'Escolania trenta anys abans. Aquesta tasca no li va ser fàcil, segons es desprèn d'una carta del 8 de gener del 1897: «Cada año soy víctima de murmuraciones por haber desterrado completamente de esa Yglesia (*sic*), no sólo los instrumentos pastoriales, sí que también hace tres años las misas; pues con aquella música se profana este sagrado recinto digno de mejor suerte».

El P. Manuel Guzmán va morir a Montserrat el dia 18 de març de l'any 1909 a l'edat de seixanta-tres anys. Per aquest motiu, Felip Pedrell va redactar una sentida, amical i reconeguda nota necrològica a la *Revista Montserratina*³, en la qual remarcava el zel i l'amor per la música religiosa que van configurar la seva vocació de sacerdot i de músic.

² D'aquesta obra, així com de les biografies de Comes i de Guzmán, se'n féu ressò la *Il·lustración Musical* al núm. 16 (1888), p. 127, i al núm. 21 (1888), p. 161-163 i 166-168.

³ Any III, núm. 4 (abril 1909), p. 134-137.

2. Pedrell i el P. Gregori M. Suñol

El mateix any de la mort del P. Guzmán començà la correspondència amb el P. Suñol. Aquest monjo musicòleg treballà, com és ja conegut, sobretot en la restauració del cant gregorià i del cant ambrosià, però fou el primer que féu un estudi i una transcripció dels cants del conegut *Llibre Vermell* de Montserrat. A més, l'any 1912, Suñol va ser un dels organitzadors del III Congrés Nacional de Música Sagrada, celebrat a Barcelona del 21 al 24 de novembre de 1912⁴.

- a) *Pedrell i el cant gregorià*. El P. Suñol mateix, primer en l'article «Font de bellesa», en el recull d'homenatge al mestre Pedrell *Escritos Heortásticos*⁵, i després en la nota «El gregorianisme del Mestre Pedrell», redactada arran de la mort del musicòleg tortosí a la *Revista Musical Catalana*⁶, explica que els primers contactes personals entre ells dos daten de l'any 1904 o 1905, el moment en què Suñol impartia un curs de gregorià al seminari de Barcelona i aprofitava l'avinentsa per consultar a Pedrell temes de gregorià i per parlar extensament amb ell de la reforma de la música de l'església. Fou Pedrell qui animà Suñol a publicar el seu *Métode de Cant Gregorià*⁷. En aquest terreny, Pedrell prengué contacte amb els monjos de Solesmes —concretament amb Dom Mocquereau— per tractar alguns punts concrets de la temàtica gregoriana debatuda apassionadament en aquells moments: la modalitat i el ritme. També Pedrell, i això fa amb el seu «nacionalisme» musical, va impulsar i facilitar el treball de recerca de manuscrits gregorians antics per la península, tant al P. Suñol com al P. Maur Sablayrolles, monjo de la comunitat benedictina de Besalú. En aquest context s'inscriuen els dos articles de Pedrell a la *Revue Grégorienne*, publicada per Solesmes: «L'École Grégorienne de Solesmes en Espagne»⁸ i «L'accent tonique dans la polyphonie espagnole»⁹. Encara cal citar una nota bibliogràfica del llibre d'Amadé Gastoué *Les Origines du Chant Romain. L'Antiphonaire Grégorien*¹⁰, escrita per Pedrell el juliol de

⁴ Vegeu el volum *Crónica y Actas Oficiales del Tercer Congreso Nacional de Música Sagrada* (Barcelona, 1913).

⁵ Publicat a Tortosa per l'Orfeó Tortosí (1911), p. 283-291.

⁶ Setembre-octubre (1922), núm. 225-226, p. 210-213.

⁷ La primera edició castellana, *Método completo de Solfeo, Teoría y Práctica de Canto Gregoriano según los principios de los RR. PP. Benedictinos de Solesmes* (1905), va sortir publicada per la casa Desclée, Lefebvre et Cia, de Bèlgica. Amb aquesta llengua en sortiren diferents edicions, les darreres publicades ja a Barcelona. Es va traduir al francès, a l'alemany i a l'anglès.

⁸ Année 2 (1912), p. 4-10.

⁹ Année 7 (1922), p. 45-51.

¹⁰ París (1907).

1907 i publicada a la *Gaceta de Mallorca*. Hi fa un resum temàtic del llibre i, al final, fa una referència més extensa sobre dos temes de més interès per ell: el cant mossaràbic —vist des de l'òptica de la qüestió «nacional»— i sobre el ritme —no el mensuralisme— gregorià. És remarcable l'alta estima en què era tinguda la figura de Pedrell per part dels monjos de Solesmes, segons es desprèn de la recensió de l'article sobre l'accent tònic en la polifonia publicada a l'apartat «Bibliographie liturgique» de la mateixa *Revue Grégorienne* d'aquest any 1922¹¹. Cal esmentar encara la nota necrològica redactada pel P. Suñol a la mateixa revista francesa arran de la mort del Mestre¹².

- b) *Els cants del Llibre Vermell*. Pedrell estava al corrent del treball dut a terme pel P. Suñol, però no va intervenir en qüestions tècniques de transcripció: el que va fer —i això per iniciativa i a petició del mateix P. Suñol¹³— va ser harmonitzar a quatre veus alguns d'aquests cants perquè poguessin ser acompanyats instrumentalment o cantats polifònicament. Així ho va escriure textualment Pedrell en una carta del 30 de gener de l'any 1910: «En el texto que V. escriba¹⁴ puede V. indicar que he harmonizado *polifónicamente* el Virelay¹⁵ con preferencia a la habitual manera de acompañar el canto gregoriano, porque la severidad de ese estilo, tal como se hace hoy, estaba refnida, artística y estéticamente, con el carácter popular gregoriano de la composición. Además, que haciéndolo así, ofrecía el medio de poderse cantar polifónicamente a voces, (cada voz la parte vocal armónica correspondiente) con lo cual ganaba en solemnidad la encumbrada belleza musical del texto». Al voltant d'aquests cants, el tema comú entre els dos musicòlegs és el cant popular i l'anhel de popularitzar-los. El setembre de l'any 1917, responent una consulta del P. Suñol —potser feta de viva veu, ja que no consta en cap carta de Suñol a Pedrell—, aquest li escriu: «De la pregunta que me hace tratándose de *Folk-lore* tengo la costumbre de no aventurar nada, porque es expuesto a errores de bulto». I un mes més tard, un cop ja havia sortit publicada la

¹¹ *Op. cit.* núm. 252, segons l'ordre correlatiu de recensions bibliogràfiques.

¹² *Op. cit.* núm. 5 (1922), p. 200.

¹³ PEDRELL, F., *Cancionero musical popular español*, vol. III. Valls, s.d., p. 13.

¹⁴ Aquests cants primer van ser publicats per Suñol a la *Revista Montserratina* (1910), p. 162-170: «Rosa d'abril» (melodia de l'«Imperayntz»; 432-437: «Cuncti simus» (1911), p. 201-207: «Polorum Regina», 252-253: «Polorum Regina» (repetició). Més tard, Pedrell els inclogué, així harmonitzats, en el *Cancionero*, al costat dels altres cants del mateix còdex montserratí.

¹⁵ Es tracta d'una adaptació, al meu parer molt artificiosa i forçada, del text de Verdager a la melodia del cant «Imperayntz de la Ciutat joyosa».

transcripció i l'estudi de tots els cants del *Llibre Vermell* a l'*Analecta Montserratensis*¹⁶, Pedrell adreça aquesta bonica carta al seu amic de Montserrat, P. Gregori Mª Suñol:

Benvolgut amic: Plena l'ànima d'entusiasme'l remercio de tot cor per l'envio de l'*Analecta* que honra granment a la Verge Montserratina, a l'art de la pàtria, a nostre preuat amich, a als seus col·laboradors, al P. Abat y encara que no es just al proclamarse en la dedicatòria restaurador de la melopea pàtria, car som dos, en veritat i justícia, els restauradors, vostè i jo. Així ho vull ésser *al costat de vostè*.

Li remercio encara la menció qu'em fa de mes harmonitzacions que vaig fer d'alguns cants. Tinc els goigs «Cuncti simus concanentes» i «Rosa d'abril» que vostès editaren en dos plecets petits: ¿n'hi han d'altres encara, ja editats? Si és així, com crec recordar i pot remetre una còpia, li estimaré molt i molt, car els inclouré en el tomo III de mon «Cançoner», que tractarà de l'influència del cant popular en la direcció tècnica de nostres músichs, des de Joan del Encina, sense oblidar Alfons X, l'autor de les «Cantigues de Santa Maria», fins als tonadills de nostres temps.

- c) *El Tercer Congrés Nacional de Música Sagrada*. Bona part de l'organització i el funcionament del Congrés, celebrat a Barcelona els dies 21 a 24 de novembre de l'any 1912, va anar a càrrec del P. Suñol, el qual va demanar a Pedrell que acceptés formar part de la Junta Tècnica¹⁷ o Junta General Organitzadora, al mateix temps que fou designat president de la Subcomissió del Programa, Reglament i Qüestionari; Suñol també formava part de tots dos organismes¹⁸. Els dos personatges van escriure dues de les quatre grans conferències generals, encara que Pedrell no hi pogué assistir i llegir-hi la seva, de la qual cosa es va encarregar el P. Nemesio Otaño, S.J., perquè feia poc que se li havia mort la filla i es trobava molt abatut pel dolor. Suñol dissertà, lògicament, sobre el cant gregorià i Pedrell féu una apologia dels polifonistes espanyols del segle XVI, les obres dels quals són música litúrgica per excel·lència.

Em plau fer memòria amb aquestes ratlles dels esmentats predecessors nostres en el camp de la musicologia: uns predecessors que foren uns autèntics capdavaners i uns reformadors coratjosos de la música religiosa i del cant popular.

¹⁶ Vol. I. Montserrat, 1917, p. 100 ss.

¹⁷ Carta del 17 de gener del 1912.

¹⁸ *Crònica...*, p. 4.

